

Švajcarac u Beogradu: NIKOLA DOKSAT DE MOREZ*

Originalni naučni rad
Nikola SAMARDŽIĆ
Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu
Vladimir ABRAMOVIĆ
Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu
nsamardz@f.bg.ac.rs;
vabramov@f.bg.ac.rs

Rad daje pregled života i karijere carskog generala i inženjera Nikole Doksata de Moreza, koji je izradio projekat obnove i izgradnje Beogradske tvrđave u skladu sa fortifikacijskim propisima barokne epohe (Vobanov sistem). Posebna pažnja je posvećena njegovom učešću u austro-turskom ratu 1737–1739. O Doksatu se u domaćoj i stranoj historiografiji pisalo uglavnom fragmentarno, pri čemu se akcenat pre svega stavljao na njegovu vojnu službu i kasnije pogubljenje. Rad nastoji da te podatke objedini i pruži jedan celoviti narativ. Osim toga, prikazana je i transformacija Beograda kroz planirane i delom sprovedene radove na rekonstrukciji urbanog jezgra i gradskih utvrđenja. Kontekstualizacija tih preobražaja je prelomljena kroz prizmu austrijskih geopolitičkih planova za jugoistok Evrope u prvoj polovini XVIII veka, koje su kao posledicu imale brisanje provincijalnog karaktera Beograda i postavljanje temelja njegove prve evropeizacije i modernizacije. Ti preobražaji su podvukli njegovu vojno-stratešku ulogu pograničnog utvrđenja, koju će zadržati i u narednom stoleću, i omogućili da Beograd postane jedna od najjačih tvrđava na jugoistoku Evrope. Rad se delom zasniva i na starijoj nemačkoj literaturi, kao i novijim istraživanjima.

Ključne reči: Nikola Doksat de Morez, Švajcarska, Beograd, XVIII vek, austrijska uprava u Srbiji, Beogradska tvrđava, Niška tvrđava, Austro-turski rat 1737–1739

PROMENE VLASTI, FORTIFIKACIJSKE ULOGE I urbane strukture Beograda u toku tri decenije između 1688. i 1718. bile su odraz nove konjunktore i novih odnosa u jugoistočnoj Evropi. Nakon prvog osvajanja

* Rad je rezultat istraživanja na projektu *Modernizacija zapadnog Balkana* (br. 177009) koji se realizuje uz podršku Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije.

1688, i gubitka 1690, Austrija je trajnijim zaposedanjem Beograda 1717–1739. uspeła da konsoliduje granicu prema Turskoj i obezbedi uslove za ekonomski prodor u dubine Podunavlja. Važne promene u trgovini, urbanom preobražaju demografije nastupile su zahvaljujući političkim i ekonomskim odredbama koje je obezbedio mirovni ugovor Austrije i Turske zaključen u Požarevcu 1718.¹ I dok su prioriteta u spoljnoj politici Austrije, koja se nametala kao nov činilac međunarodnih odnosa, bili u Italiji, potom i u istočnoj Evropi, obezbeđenje stanja u Podunavlju bilo je jedno od njenih važnih spoljnopoličkih i ekonomskih interesa. U Ratu za špansko nasleđe (1701–1714) Austrija je otvorila nekoliko važnih pitanja, koja su se prelamala i u zapadnoj Evropi i u Italiji, ostavljajući za sobom dve decenije ozbiljnih sukoba s Turskom, čiji je jedan od vrhunaca bila druga opsada Beča 1683. U tom velikom naporu Austrije, od nejasno nedefinisane habzburške provincije čija se prestonica ponovo zatekla pod turskom opsadom, do evropske sile, Beograd je dobio ulogu koja je u svakom smislu bila izuzetna.

Beograd je 1521–1717, s jednim neznatnim prekidom, 1688–1690, bio turska enklava u srpskom i ugarskom etničkom okruženju, poput sličnih gradova u Podunavlju. Zahvaljujući, pre svega, turskoj nezainteresovanosti za značajnije poslovne aktivnosti, Beograd je pri tom i dalje bio privlačan strancima koji su ostavili dragocena svedočanstva o svojim iskustvima, i tragove u arhivskim dokumentima. Beograd je izvestan kosmopolitski duh, koji se pominje u očuvanim zapisima, stekao samim svojim mestom u sistemu funkcija Dubrovačke republike, koji se protezao duboko u balkansko zaleđe, i dalje u Podunavlje. Uloga domaćeg stanovništva i stranaca u karakteru i strukturi Beograda, ponovo se relativizovala u toku čestih promena vlasti između 1688. i 1717. I pošto je Beograd 1867. postao, u celini, trajan srpski posed, njegova unutrašnja dinamika, u tom smislu, bila je trajna osobina društvenih i kulturnih preobražaja.

Nova strateška uloga Beograda, potvrđena odlukama Požarevačkog mira iz 1718, zahtevala je obnovu delimično oštećenih, zastarelih i prevaziđenih utvrđenja, i izgradnju nove urbane strukture prilagođene razvoju i uzajamnim odnosima dve dominantne zajednice, nemačke i srpske. „Sukob dveju velikih sila na geografskim prostorima, u čijem se središtu nalazio Beograd, predodredio je dalju sudbinu grada. Beograd je tada ponovo dobio primarnu vojno-stratešku ulogu pograničnog utvrđenja, koju će zadržati kroz ceo XVIII i XIX vek. U zavisnosti od te uloge obe velike sile, Austrija i Turska ulagale su ogromne napore radi njegovog što boljeg utvrđivanja. Izgradnjom najmodernijih fortifikacija tog vremena Beograd je u pr-

42 | 1 Više o miru iz 1718. u: (Ingrao, Samardžić i Pešalj 2011)

vim decenijama XVIII veka prerastao u jednu od najjačih tvrđava na jugoistoku Evrope” (Поповић 1983, 39).²

Pod austrijskom upravom 1717–1739, Beograd je objedinjavao novu odbrambenu, ekonomsku, demografsku i kulturnu habzburšku politiku u Podunavlju. Time su postavljene prve osnove njegove evropeizacije i modernizacije, čime se, verovatno, postepeno, i dugoročno, brisao njegov provincijalni karakter. Beograd je, između ostalog, trebalo da postane jedna od replika novog baroknog Beča koji se uključivao u red evropskih prestonica. Poseban izazov bilo je, ipak, njegovo utvrđivanje, koje je odvlačilo suviše vremena i snaga, a moralo je prethoditi svakom narednom naporu da se Beograd prilagodi savremenim fortifikacijskim i urbanističkim zamislama.

Obnovu i razvoj baroknog Beograda vodila je civilna uprava „Kraljevine Srbije”, poverena princu Karlu Aleksandru Virtemberskom. Osnovana je posebna Uprava za izgradnju tvrđave, koja je odgovarala Dvorskom ratnom savetu u Beču. Vojni i civilni upravnik princ Aleksandar Virtemberski, imenovan 1720. (Веселиновић 1974, 528; Langer 1889, 185), razmatrao je plan rekonstrukcije Beogradske tvrđave Baltazara Nojmana, koji se smatrao najvećim arhitektom nemačkog baroka. Aleksandar Virtemberski je smatrao da je plan preambiciozan. Odbacio je, između ostalog, potrebu izgradnje skupe bastionske terase oko grada, a Dvorskom ratnom savetu je 1721. podneo sopstveni plan utvrđenja. O planu su se negativno izrazila dvojica stručnjaka za fortifikacije, od kojih je jedan bio Nikola Doksat de Morez, koji je rukovodio utvrđivanjem Temišvara. Konačnu odluku o konceptu i izgledu utvrđenja doneo je princ Evgenije Savojski, a posao je poveren Nikoli Doksatu, koji je na čelo Uprave postavljen 1723.

Princ Savojski bio je veoma zadovoljan njegovim angažovanjem, u inženjeriji, prilikom skorašnje opsade Temišvara. Zatim mu je poverena izgradnja temišvarskih utvrđenja, da bi potom bio prebačen u Beograd. Osvajanje Beograda 1717. trebalo je da Austriji obezbedi stratešku dominaciju u jugoistočnoj Evropi kojom bi obezbedila realizaciju svih onih spoljnopolitičkih interesa koje je počela postavljati kao nova važna evropska sila. Posed Beograda bio je važan u smislu obezbeđivanja prostrane panonske granice prema Turskoj, i ostvarivanja ekonomskih interesa u Podunavlju. Beogradska tvrđava bila je zastarela, delimično uništena, a trebalo je da obezbedi i začetke nemačkog baroknog grada.

Plan rekonstrukcije poveren 1723. Nikoli Doksatu bio je veoma ambiciozan. Odbranu Beograda trebalo je prilagoditi novim ratnim tehnikama, i obezbediti razvoj nove nemačke i zatečene srpske zajednice. Doksat je svoj projekat izgradnje Beograda zasnovao na detaljnom geodetskom planu kapetana Amana, ađutan-

2 Navedeni rad je do danas najkompletnija studija planova, realizacije i sudbine projekata Nikole Doksata.

ta princa Aleksandra Virtemberskog. Bili su mu na raspolaganju i ranije izrađeni projekti, kao i mišljenja o njihovim prednostima i nedostacima. Neka rešenja su najverovatnije preuzeta iz prethodnih.

Dvorski savet je usvajao plan Doksata de Moreza od 1723. do 1725. Utvrđivanje Beograda zasnivalo se na savremenim ratnim potrebama, i na preciznim geodetskim i arhitektonskim planovima. Papa Benedikt XIII je bulom 31. januara 1725. opteretio ugarsko i nemačko sveštenstvo, i sveštenstvo u Milanu, Napulju i na Siciliji kako bi doprineo utvrđivanju Beograda i Temišvara, petogodišnjim „turskim porezom” (dva miliona zlatnika). Ubiranje poreza je 1730. produženo za još pet godina u istom iznosu, i još jednom, 1735, bulom Klementa XII. U Statutu beogradskog Nemačkog grada iz 1724. car Karlo VI je istakao da „kao u krajnjem graničnom mestu, prvom zidu celog hrišćanstva, nemačka nacija u svako doba mora biti prva po snazi, i po broju”. Grad je zvanično podeljen na „Srpski” ili „Savski”, i „Nemački” ili „Dunavski” Beograd (Шкаламера 1971, 74–76; Шкаламера и Поповић 1978, 211–254).

Mada original Doksatovog projekta nije u celini sačuvan, pojedini planovi, ili njihovi prepisi, dopustili su uvid u celinu obnove i izgradnje Beogradske tvrđave. Projekat je usvojio Dvorski ratni savet, najkasnije u prvoj polovini 1723, a potom, 30. aprila 1725, i deo projekta koji se odnosio na „Varošku fortifikaciju”, čija je izgradnja obeležena svečanim polaganjem kamena temeljca koji je postavio Aleksandar Virtemberski na špicu bastiona sv. Karla, 18. juna 1725.

Nikola Doksat je u starijim istorijskim spisima zapamćen po svome nesrećnom kraju. Smatralo se da su se zbog toga, i zbog jedne „religijske mržnje”,³ prećutkivale, ili konačno zaboravile vredne i važne pojedinosti iz njegove službe. Njegova prva biografija, nemačka istorija iz 1757, nastala je iz sadržaja novinskih izveštaja, usmenih obaveštenja i nepouzdanih genealogija (Софронијевић 2010). Doksat je Švajcarac rođen 1682. u kantonu Bern, a njegovo prezime de Morez ukazuje na verovatno francusko poreklo, najverovatnije od hugenota koje su proterivali iz južne Francuske. Njegov prvi pomen vezan je za opsadu Temišvara iz 1717, čijem je uspehu navodno doprineo izlažući se najvećim opasnostima i teškom ranjavanju. Potom je u ratu u Italiji bio pod zaštitom generala grofa Mersija koji je nastradao u bici kod Parme 1734. Pretpostavlja se da je Doksatu na osnovu grofove preporuke dvor dodelio čin inženjerskog poručnika. Od tada su mu se poveravali važni poslovi. Pregledao je utvrđenja u Beču i širom Ugarske. Zatim je dobio svoju ulogu u opsađivanju i uređenju Beograda.

3 U austrijskoj vojsci je zaista postojala netrpeljivost između oficira katolika i protestanata, kao i između onih poreklom iz habzburških naslednih zemalja i „stranaca.” Međutim, veroisповest Doksata de Moreza nije imala odlučujući uticaj na izricanje presude od strane vojnog suda (Direction 1881, 239–246).

Pojedinosti o radovima koje je Doksat izvodio nisu sačuvane. Nad njega se, međutim, nadvila prva senka sumnje prilikom posete generala fon Vutginaua, koji je, po naređenju dvora, ispitivao stanje i raspored utvrđenja, da bi u Beogradu dobio i obaveštenja o velikim i nezakonitim zaradama od carskog budžeta. General Vutginau se upravo tada naprasno razboleo i umro, a Doksatu se počelo pripisivati da ga je otrovao. Jedne bečke novine javile su 9. aprila 1738. da je u Beogradu uhapšen neki apotekar, koji je generalu dao pogrešan lek, i da je ovaj po povratku u Rab *uskoro* zatim, navodno otrovan, umro. Doksat je u međuvremenu zaista baratao i novcem. Dvor ga je 1734. poslao u Švajcarsku kako bi za izgradnju Beograda prikupio „turski porez”, i on je taj zadatak izvršio. Car mu je zatim, 1736, na osnovu prethodno zaključenog saveza s ruskim dvorom, poverio da učestvuje u priprema za novi rat protiv Turske, za koji je komanda, nakon smrti princa Savojskog, poverena grofu Zekendorfu, koji se ogleđao u Ratu za špansko nasleđe u Nizozemskoj, na Rajni i u Italiji. Nakon zauzimanja Niša, u septembru 1737, Doksatu je poverena komanda nad tvrđavom, a dobio je i čin divizijskog general-potpukovnika (današnji ekvivalent), koji mu, međutim, zbog događaja koji su usledili, nikad nije priznat (Blasek i Rieger 1898, 10).⁴

Novi rat Austrije i Turske 1737–1739. započeo je upravo turskim napadom na Niš, koji je branio Nikola Doksat. Neuporedivo jača turska vojska pojavila se pred Nišom 15. oktobra 1737, pošto se većina austrijskih trupa povukla. Doksat je odlučio da tvrđavu preda bez borbe. Kapitulacija Niša je potpisana 16. oktobra 1737. Tim aktom su utvrđene sve pojedinosti predaje utvrđenja i povlačenja austrijskih snaga. Uslovi predaje podrazumevali su da se posada povuče s ličnim naoružanjem i pokretnim prtljagom, do Paraćina uz tursku pratnju. Odatle su mogli da se pridruže glavnini austrijske vojske. Osmi član ugovora je predviđao amnestiju za sve niške Srbe i Jevreje. Međutim, to obećanje nije ispunjeno. Prema jednom savremenom zapisu, istog dana kada je kapitulacija potpisana (16. oktobra 1737), pogubljeno je 690 građana Niša. Drugi zapis iz tog vremena govori o nešto manjem broju – u pitanju je bilo 300 ljudi. Tačan broj je gotovo nemoguće utvrditi; jedino se pouzdano zna da je na teritoriji cele niške blagajne nakon rata zabeležen manjak od 2.000 haračkih glava. (Тричковић 1983, 222)

Pamflet nepoznatog pisca, koji se pojavio 1757, opravdava odluku Nikole Doksata sledećim argumentima. Da je niška posada brojala svega 7.032 vojnika, a turska vojska oko 80.000. Nije očekivao nikakvu pomoć, niti se mogao nadati povoljnijoj pogodbi. Nedostajali su mu, u zalihama, voda i municija. Niš je bio slabo utvrđen, a očekivalo se da će Turci dovući i dodatna artiljerijska oruđa iz Vidina.

⁴ "Oberstlieutenant Doxat von Morez, der sich 1716 bei der Belagerung von Temesvar aus zeichnete (als Oberst verbesserte er die Fortificationen zu Wien, Belgrad, Orsowa u.s.w., 1733 GM, 1737 FML commandierte er in der Festung Nissa, welche er an Ali Pascha übergab und deshalb im folgenden Jahre sein Leben verlor)".

Pretpostavilo se i da Doksat nije imao vremena da dobije dodatna objašnjenja svoga glavnokomandujućeg. Navode anonimnog pisca možemo potvrditi na osnovu studije Morica Angelija o austro-turskom ratu, u kojoj se potvrđuje turska brojčana premoć, oskudica niškog garnizona u provijantu, kao i pogrešne procene glavnokomandujućeg Zekendorfa. Niški garnizon je u tom trenutku imao rezervu dvopeka za tri dana, a zalihi hleba za dva. Brašna je imao dovoljno za trideset i dva dana, ali je glavni problem predstavljao nedostatak vode; zalihe ne bi potrajale duže od dva ili tri dana. Doksat je nakon savetovanja sa svim oficirima doneo odluku o kapitulaciji. (Angeli 1881, 320–324)

Doksat je uhapšen zbog predaje Niša čim se pojavio u Beogradu, sa oficirima pod njegovom komandom. Izvedeni su pred sud kojim je predsedavao general Jakob Hajnrih fon Zukov. Doksat je osuđen na smrt odsecanjem glave, a ostali oficiri zatvorskim kaznama, lišavanjem časnog imena, ili udaljavanjem iz službe (Thürheim 1878, 113–114).⁵ U obrazloženju presude zapisano je da je „optuženi 16. oktobra prošle godine, bez očekivanog napada i pružanja odbrane, i bez potrebe, samo na osnovu neprijateljskih pretnji, Nišku tvrđavu, na prvoj liniji fronta, koja je bila poverena njegovoj komandi, predao zakletom neprijatelju hrišćanskog imena i time postupio protiv svoje časti, dužnosti i savesti. Njegovom carskom i katoličkom veličanstvu, kao i čitavom hrišćanskom svetu nanoseći znatnu štetu i gubitak, carskom oružju nenadoknadivu sramotu, osnažujući Turke još više u njihovoj oholosti. Stoga se pomenuti general Doksat osuđuje na smrt odsecanjem glave. Od njegove zaveštane imovine dve trećine će se upotrebiti za plaćanje troškova vojnog suda, a ostatak na otplatu zaostale i propale prehrambene i ratne provizije u Nišu, što će dobro doći carskoj državnoj blagajni.”

Doksat je zatočen u kasarni Aleksandra Virtemberskog gde mu je zvanično saopštena presuda. Možda je bilo pokušaja da se on verski preobrati pre pogubljenja, budući da ga je često posećivao beogradski biskup. Pogubljen je 20. marta 1738. u prisustvu 480 pešadinaca i 200 konjanika-kirasira u stroju. Odmah je u blizini i sahranjen. U jednoj starijoj istoriji, jednoj od retkih koja ga pominje, zapisane su i sledeće reči: „S retkom neustašivošću je podneo ovu smrt i ostao je pri

5 "Takođe, protiv drugih oficira niškog garnizona su donete teške presude 25. februara 1738. Pukovnik baron Humbraht, komandant pešadijskog puka Princ Maks fon Hesen-Kasel (danas puk br. 27) je nečasno otpušten iz službe, nakon čega je morao da položi zakletvu da nikad neće služiti protiv cara. Potpukovnik Binau i major Batler su takođe otpušteni, ali uz čuvanje njihove lične časti. Artiljerijski kapetan Martin je dobio tri meseca zatvora u bukagijama. Svi drugi oficiri su okovani ili uhapšeni, prema stepenu odgovornosti. Najstrože je postupano prema inženjerijskim oficirima; jedan major i kapetan su zatvoreni, niži oficiri su pritvoreni i osuđeni da trećinu svojih primanja predaju eraru kao nadoknadu."; Autor je u prethodnoj istoriji generala Abenšperga (Thürheim 1877, 322) najavio pomen Nikole Doksata: "Mi smo pisali o žalosnoj sudbini nesrećnog generala Nikole Doksata de Moreza u sada završenom rukopisu biografije feldmaršala Kevenhilera, koju ćemo predstaviti javnosti što je pre moguće".

svojoj tvrdnji da tvrđavu nije predao iz malodušnosti, već iz želje da caru sačuva šest bataljona. Tokom svoje tridesetosmogodišnje karijere, Doksat se nikada nije klonio opasnosti, o čemu svedoče brojne rane – nedostajao mu je levi kuk, desno koleno mu je bilo razneto, a levo rame teško oštećeno” (Thürheim 1878, 113).

Obnova i izgradnja Beogradske tvrđave na osnovu nacrtu Nikole Doksata trajala je, u međuvremenu, do jula 1736. Zasnovan na savremenim fortifikacijskim postavkama francuskog inženjera Vobana, projekat Nikole Doksata potekao je iz zamisli o dobro obezbeđenom baroknom gradu koji je sažimao upravnu i vojnu ulogu, obezbeđujući ekonomski i kulturni razvoj pre svega njegove nove, nemačke zajednice. Plan je predviđao i obnovu svih zatečenih utvrđenja, čime nisu samo izbegnuti suvišni troškovi, nego je i očuvan kontinuitet s prethodnim epohama. Izgradnju „Varoške fortifikacije”, zapravo utvrđivanje predgrađa, omeo je novi turski rat.

Od svih Doksatovih zamisli, ostvarena je u potpunosti izgradnja Beogradske tvrđave. Jedna od najimpozantnijih evropskih fortifikacijskih celina, Beogradska tvrđava je svoje nove, barokne obrise dobila skladnim uklapanjem novih celina u zatečene. I varijacije reljefa dobile su fortifikacijsku ulogu.

Utvrđenja Nikole Doksata počela su nestajati nedugo za njim. Turska opsada Beograda, započeta u julu 1739, okončana je zaključenjem primirja 1. septembra koje je predvidelo predaju i rušenje svih novih utvrđenja. Stara utvrđenja, kasarne, arsenali, barutni magacini, i sve zgrade u varoši, trebalo je da ostanu neoštećene. Moralo je da se poruši i novo utvrđenje na levoj obali Save. Rušenje je obavljeno u prvoj polovini naredne godine, a Beogradska tvrđava predata Turcima 7. juna 1740. Odmah zatim je ratifikovan i Beogradski mirovni ugovor, dogovoren prethodne godine.

Literatura:

- Angeli, Moritz von. 1881. „Der krieg mit der Pforte 1736 bis 1739.” *Mittheilungen des K. K. Kriegs-archivs* V: 247–338; 409–479.
- Бајаловић-Хаџи-Пешић, Марија. 1971. „Најновији резултати археолошко-конзерваторских радова на Београдској тврђави.” *Годишњак прага Београда* 18: 259–272.
- Blasek, Heinrich, i Franz Rieger. 1898. *Beiträge zur Geschichte der k. u. k. Genie-Waffe*. I–1. Wien.
- Bogunović, Slobodan. 2005. *Arhitektonska enciklopedija Beograda XIX i XX veka*. Beograd: Beogradska knjiga.
- Direction des Kriegs-archivs. 1881. ”Marginalien zu dem Aufsätze ‘Nikolaus Doxat, ein Officier des Prinzen Eugenius und ein Opfer des damaligen Hofkriegsrathes.’” *Mittheilungen des K. K. Kriegs-archivs* V: 239–246.

- Драшковић, Владо. 1960. „Један француски извештај о борби за Београд 1717. године.” *Годишњак града Београда* 7: 67–89.
- Ingrao, Charles, Nikola Samardžić i Jovan Pešalj, urednici. 2011. *The Peace of Passarowitz, 1718*. West Lafayette, Indiana: Purdue University Press.
- Langer, Johann. 1889. ”Serbien unter kaiserlichen Regierung 1717–1739.” *Mittheilungen des K. K. Kriegs-archivs* NF III: 155–247.
- Lazar, Marta Vukotić, urednik. 2008. *Beograd u tapama i planovima od XVIII do XIX veka*. Beograd: Urbanistički zavod Beograda.
- Павловић, Драгољуб М. 1901. *Аустријска владавина у Северној Србији (од 1718–1739): њо грађи из бечких архива*. Београд: Државна штампарија Краљевине Србије.
- Поповић, Душан. 1964. *Београд кроз векове*. Београд: Туристичка штампа.
- Поповић, Марко. 1982. *Београдска тврђава*. Београд: Археолошки институт.
- . 1983. „Пројекти Николе Доксата де Мореза за реконструкцију београдских утврђења 1723–1725. године.” *Годишњак града Београда* 30: 39–57.
- Поповић, Мирјана. 1964. „Преглед развоја београдске тврђаве кроз литературу и планове.” *Саопштења* 2: 1–23.
- Софронијевић, Милорад, преводилац. 2010. *Живот царског генерала и славног инжењера јосифина барона Доксаја де Мореза њоубљеног 20. марта 1738. у Београду уз опис њојединих дешавања у њадашњем рају њрошић Турака. 1757*. Београд: Библиотека града Београда.
- Шкаламера, Жељко. 1971. „Београдска Нова доња варош у XVIII веку.” *Годишњак града Београда* 18: 74–76.
- Шкаламера, Жељко и Марко Поповић. 1978. ”Урбани развој Дорћола.” *Годишњак града Београда* 25: 211–254.
- Thürheim, Andreas. 1877. *Feldmarschall Otto Ferdinand Graf von Abensperg und Grann. 1677–1748. Eine Militär-historische Lebensskizze*. Wien.
- . 1878. *Feldmarschall Ludwig Andreas Graf von Khevenhüller-Frankenburg seiner grossen Herrscherin ”treuer Vassall und Beschützer” 1683–1744. Eine Lebensskizze*. Wien.
- Тричковић, Р. 1983. „Ниш у XVIII веку.” У *Историја Ниша I: од најстаријих времена до ослобођења од Турака 1878. године*, уредник Даница Милић, 208–242. Ниш: Градина и Просвета.
- Васић, Павле. 1970. „Барок у Београду 1718–1739.” У *Ослобођење градова у Србији од Турака 1861–1867. јод. Зборник радова њриказаних на научном скупу Српске академије наука и уметности, одржаном од 22. до 24. маја 1967. јод. у Београду њоводом њрославе 100-годишњице ослобођења градова*, уредници Васа Чубриловић и Велибор Глигорић, 607–624. Београд: САНУ.
- . 1974. ”Барок у Београду 1718–1739 године.” У *Историја града Београда I: ствари средњи и нови век*, уредник Васа Чубриловић, 573–583. Београд: Просвета.

- Веселиновић, Рајко. 1974. „Београд под влашћу Аустрије од 1717. до 1739. године.” У *Историја града Београда 1: стари средњи и нови век*, уредник Васа Чубриловић, 523–570. Београд: Просвета.
- . 1983. ”Пловидба Дунавом и његовим притокама у уговорима између Аустрије и Турске у XVII и XVIII веку.” У *Пловидба на Дунаву и његовим притокама кроз векове*, уредник Васа Чубриловић, 241–257. Београд: САНУ.
- Виловски, Теодор Стефановић. 1906. „Подаци за историју Београда 1717–1739.” *Нова Искра* VIII.
- . 1908. *Belgrad unter der Regierung Kaiser Karls VI (1717–1739)*. Wien: Adolf Holzhausen.
- Вујачић-Вуловић, Мила. 1970. „Конзерваторско-рестаураторски радови на београдској тврђави у периоду 1961–1968. године.” *Слободнијења* 8: 1–71.

Summary:

A Swiss in Belgrade: Nicolas Doxat de Morez

Nicolas Doxat de Morez (1682–1738) was a Swiss aristocrat in Habsburg service, who made a successful career as a soldier and engineer in the ranks of Imperial army. He was entrusted with reconstruction and inspection of important fortresses in Hungary, and the crown of his achievements was reconstruction of Belgrade fortress, undertaken between 1723 and 1736. However, comparatively little information about him was preserved for posterity. There are fragments scattered in older, predominantly German literature, and they rarely amount to anything more than a few lines of most general data. This paper strives to unify those fragments and provide a more comprehensive narrative. The special attention has been paid to Doxat's tragic fate – his trial and execution during Austro-Turkish War of 1737–1739; the sentence was imposed for surrendering Niš fortress to the enemy without resistance. Besides these biographical notes, the paper aims to present the transformation of Belgrade through planned and partly carried out reconstruction of the urban core and the city's fortifications. Contextualization of these transformations is refracted through the prism of Austrian geopolitical plans for South-Eastern Europe in the first half of the 18th century. As a result of those plans, the provincial character of Belgrade was gradually erased, and the foundations of its first Westernization and modernization have been laid. These transformations have underlined its military-strategic importance as a border fortification and they allowed Belgrade to become one of the strongest fortresses in South-Eastern Europe.

Key words: Nicolas Doxat de Morez, Switzerland, Belgrade, 18th century,
Austrian administration in Serbia, Belgrade fortress, Niš fortress,
Austro-Turkish War 1737–1739

Rad prijavljen: 7. 5. 2013.

Rad recenziran: 6. 6. 2013

Rad prihvaćen: 24. 6. 2013.